

dinoitivastuun.⁸⁶ Opiskelijaterveydenhuolto olisi monin tavoin paras paikka tarjoamaan ainakin avopäihdehoitoa erillisten päihdepalvelujen sijaan. Perusosaaminen ei tarkoita ainoastaan päihdeongelman tunnistamista, vaan myös ymmärrystä eri päihdeongelmien luonteesta sekä valmiuksia tarjota perustason päihdepalvelumuotoja.

Vuonna 2021 julkaistussa päihde- ja riippuvuusstrategiassa kuvataan tavoitteeksi palvelujen yhdenvertainen saatavuus asuinpaikasta riippumatta.⁸⁷ Osassa haastatteluista kuvattiin päihdepalveluihin hakeutumisen vaatineen hyvinkin paljon enemmän omaa aloitekykyä ja itsenäisyyttä kuin toisilla paikkakunnilla tehdyissä haastatteluissa. Nuorten hyvinvoinnin erot ovat kasvaneet jo muutaman vuosikymmenen. Tutkimusten perusteella nuorten käytössä olevissa palveluissa on maantieteellisiä eroja.⁸⁸

Palveluiden osalta olisi painotettava aiempaa enemmän pysyvyyttä ja pitkäjänteisyyttä. Kun yksilö lähtee hakemaan itsenäisesti apua, on palveluiden tuttuus oleellista, eikä tätä voida saavuttaa lyhytkestoisilla hankkeilla ja projekteilla. Pysyvyyttä ja pitkäjänteisyyttä kaivattiin myös henkilökunnan palkkaamiseen. Haastateltavat arvostivat muun muassa tuttuja terveydenhoitajia, päihdetyöntekijöitä ja sosiaalityöntekijöitä – silloin kun työntekijä koettiin turvalliseksi ja asiakasta arvostavaksi. Tuttu työntekijä madalsi yhteydenoton ja avun hakemisen kynnystä merkittävästi useissa haastateltujen kuvaamissa tilanteissa. Yksi haastateltu kuvasi hakevansa edelleen apua nuoruuden paikkakuntansa matalan kynnyksen palveluista, vaikka on nyt asunut jo kahdella muullakin paikkakunnalla.

Moni haastateltu oli kokenut, ettei ollut saanut oikea-aikaisesti tai lainkaan tarvitsemaansa mielenterveyden tai neuropsykiatrian erikoispalvelua. Tämä on linjassa yleisemmän yhteiskunnallisen trendin kanssa. Riippuvuussairauksien moninaisuuden tähden ei voida kategorisesti määrittää, milloin päihteidenkäyttö on saatava hallintaan ennen muunlaisen hoidon saamista, mutta tällä hetkellä edelleen vallalla oleva käytännön linjaus, jonka mukaan päihdeongelma on hoidettava ennen mielenterveyspalveluihin pääsyä, tulisi hylätä.⁸⁹

Konkreettisten muutosten lisäksi asiakkaiden haastatteluissa olivat vahvasti läsnä leimautumisen pelko ja häpeä – sekä omissa sosiaalisissa piireissä, yleisemmin kulttuurin tasolla, mutta valitettavasti myös sosiaali- ja terveydenhuollossa. Mielenterveyspalveluissa on viime vuosikymmeninä tehty työtä häpeän vähentämiseksi, ja ainakin joidenkin diagnoosien osalta voitaneen sanoa tässä onnistutun. Tästä osaltaan kertonee mielenterveyspalveluiden käytön merkittävä lisääntyminen tällä

86 Ks. myös Wahlbeck ym. 2018, 21, 23.

87 Kotovirta ym. 2021, 10.

88 Moilanen ym. 2021, 3.

89 Psykoterapiaan pääsyn helpottamista ja nopeuttamista on vaadittu useissa tutkimuksissa ja raporteissa. Ks. esim. Wahlbeck ym. 2018, 22.

vuosituhannella. Samanlaista valtakunnallista työtä olisi tehtävä myös päihdeongelmien suhteen ja normalisoitava erityisesti avun hakemista ja saamista.⁹⁰ Yhden nuoren aikuisen haastattelussa avun hakemisesta ”kiinni jääminen” koettiin jopa leimaavammaksi kuin itse päihdeongelma. Nämä ovat vahvasti kulttuurisia asenteita, eikä niitä voida purkaa ainoastaan yksilötasolla.

Päihde- ja riippuvuusstrategiassa katsotaan, että perus- ja ihmisoikeuksien takaamisen kautta voidaan luoda päihdeettömyyttä edistäviä yhteiskunnallisia olosuhteita.⁹¹ Yksilön elämänselämän historian ja yksilöllisten ominaisuuksien lisäksi ongelmaksi muuttuvan päihdeidenkäytön taustalla on tärkeä analysoida myös yhteiskunnan epäonnistumisia ja mahdollisia rakenteellisia ongelmia. Tätä tutkimusta varten haastatellut asiakkaat kuvasivat jo aiemmin mainittuja mahdollisia neuropsykiatrisia, diagnosoimattomia ja näin ollen hoitamattomia sairauksia. Osa kuvasi nuorena ja/tai nuorena aikuisena koettua vertaispainetta käytön aloittamiseen ja käyttämiseen. Osa kuvasi pitkäaikaisia lapsuuden ja varhaisnuoruuden perheoloja, joissa lapsi ja varhaisnuori oli kokenut jääneensä yksin ilman yhteiskunnan apua tai tukea. Asiakas tulisikin kohdata kokonaisvaltaisesti. Päihde- ja riippuvuusstrategiassa puhutaan ilmiöihin liittyvistä altistavista ja suojaavista tekijöistä.⁹² Yhtä oleellista on tarkastella laajemmin asiakkaan itsenäisyyttä ja elämässä eteenpäin suuntaavuutta tukevia tai estäviä tekijöitä.

Selvitys pohjautuu kertaluontoisiin haastatteluihin, joten koronapandemian aiheuttamat muutokset eivät ole tutkimuksen keskiössä. Koronapandemia on vaikuttanut merkittävästi sekä päihdepalvelujen että mielenterveyspalveluiden järjestämiseen sekä sosiaali- että terveydenhuollon osalta. Muutokset ovat tarkoittaneet muun muassa matalan kynnyksen palveluiden heikkenemistä, monilta osin etävastaanottoihin siirtymistä ja mielenterveyspuolella läheteiden kirjoittamisen vähenemistä. Kaikista eniten koronapandemia on vaikuttanut Uudenmaan seudun kuntiin.⁹³ Muun muassa etävastaanotot mainitaan myös haastatteluissa, mutta haastatteluissa mainitut esteet päihdepalveluihin hakeutumiselle ja kannustimet hakeutumiseen ja päihdepalveluihin sitoutumiseen pätevät yhtä lailla aikaan, jolloin ei ole pandemiaa. Tämän puolesta puhuu sekä se, että haastateltavien puheissa toistui samankaltaisia kokemuksia sekä pandemiaa edeltäneeltä ajalta että pandemian ajalta ja toisaalta myös se, että haastateltavat olivat pandemia-ajan eläneet hyvin eri suuruisilla paikkakunnilla, joihin rajoitustoimet olivat kohdistuneet eri tavoin.

Asumismuotoisten palveluiden osalta olisi tärkeää keskustella asiakkaan osallisuudesta ja toimijuudesta. Toimijuuden kannalta kahta ääripäätä edustivat katkaisu- ja vieroitushoito sekä

90 Ennakkoluulojen vastaista työtä peräänkuulutetaan myös uusimmassa päihde- ja riippuvuusstrategiassa. Kotovirta ym. 2021, 14.

91 Kotovirta ym. 2021, 10.

92 Kotovirta ym. 2021, 11.

93 Kuusikko-työryhmä 2021, 3.

yhteisöhoito. Siinä missä yhteisöhoito kuvattiin äärimmäisen aikataulutetuksi, haastatellut kertovat katkaisu- ja vieroitushoidon olevan lähinnä pelkkää säilömistä. Vieroitusoireita kokeva ei välttämättä ole kykenevä osallistumaan monitahoiseen toimintaan tai keskusteluihin, mutta tilanne, jossa nämä eivät ole edes vaihtoehtoja, estää kokemusta autonomisuudesta ja aiheuttaa kokemusta osattomuudesta.⁹⁴

Päihdeongelmasta eroon pääseminen voi olla käytännössä hyvin vaikeata, vaikka asiakas sitä itse kovasti tahtoi. Suomalaisessa palvelujärjestelmässä vapaaehtoisuus ja oma motivaatio ovat toiminnan perusta. Olisi kuitenkin hyvä huolellisesti selvittää mahdollisuutta, jossa henkilö itse niin halutessaan saisi tuen myös tilanteissa, joissa hänen on vaikea pysyä hoidossa. Tämä vaatisi suljetun osaston järjestelyjä ja kirjallista sitoutumista sekä selkeitä sääntöjä siitä, miten vapaaehtoinen tahdon vastainen hoito yhdessä päätetään esim. aikaisintaan seuraavana aamuna. Tällainen hoitomuoto voisi olla tarjolla vaikka vain yhdessä valtakunnallisessa yksikössä, ja toiminnan valmistelussa hyviä käytäntöjä kannattaisi kartoittaa ulkomailta, esimerkiksi Pohjois-Amerikasta. Erityisesti ensimmäisiä kertoja hoitoon hakeutuvien kohdalla tällaisella vahvalla oman tahdon tukemisella voi olla pitkäaikaista myönteistä merkitystä.

Yhteiskunnan kannalta tärkeää on tukea asiakkaiden omaa toimijuutta, joka näkyy muun muassa asiakkaiden esiin tuomassa omassa motivaatiossa. Toimijuuteen liittyy oleellisesti myös osallisuus ja autonomia, ja kokemusta näistä tukevat osittain myös arkiset asiat, kuten asiakkaan mahdollisuus itse vaikuttaa itseään koskeviin suunnitelmiin.⁹⁵ Samalla on huomioitava, että laitospäiset ja rajoittavat olosuhteet itsessään aiheuttavat stressiä ja voivat saada asiakkaan vastustamaan hoitoa ja koko hoitopaikkaa.⁹⁶ Motivaatiota tukee myös asiakkaan tavoitteiden tunnistaminen, sillä eri asiakkaiden tavoitteet päihdepalveluissa vaihtelevat.

Aaltonen, Berg ja Ikäheimo toteavat nuorten syrjäytymistä koskevassa tutkimuksessaan, että yleisesti ottaen nuorilla on halu päästä elämässään eteenpäin, ja yhteiskunnan palveluiden tehtävä on turvata tämä.⁹⁷ Vahva pyrkimys oman elämänsä hallintaan näkyi myös asiakashaastattelussa. Haastatellut hakivat apua ongelmiinsa, ja ennen kaikkea he olivat asettaneet itse itselleen tavoitteita omassa elämässään. Tämä oli yhteistä haastatelluille taustasta riippumatta.

---

94 Jurvansuu ym. 2021, 1–3.

95 Jurvansuu ym. 2021, 12–13.

96 Pitkänen & Kaskela 2012, 35.

97 Aaltonen ym. 2015, 129.

6 Policy brief -suositukset

1 Päihdeosaamisen vahvistaminen eri yhteiskunnan sektoreilla

Päihdeosaamisen ei tulisi olla ainoastaan päihdeongelman tunnistamista ja asiakkaan eteenpäin ohjaamista.

- ◆ Asiakkaan kunnioittava kohtaaminen vaatii syvempää päihdeongelmien tuntemusta erityisesti terveydenhuollossa ja sosiaalihuollossa.⁹⁸
- ◆ Erityisesti sosiaalityöntekijöiden, lääkäreiden ja sairaanhoitajien koulutuksessa on tärkeää vahvistaa päihdeosaamista.
- ◆ Täydennyskoulutusta saataville laajasti eri tahoille. Päihdeongelmia koskeva tutkimustieto ja näin ollen myös käsitteet päivittyvät jatkuvasti. On tärkeää, että ammattilaiset ovat tietoisia myös muutoksista. Ajantasaisimman tiedon avulla vältetään myös ennakkoluuloja ja mahdollisesti tahatonta leimaamista.

2 Päihdepalveluihin ja päihdeongelmiin liittyvän häpeän ja leimaamisen vähentäminen

Päihdepalvelun ja päihdeongelmiin liittyvän häpeäkokemuksen ja leimaamisen vähentämiseen tulee panostaa valtakunnallisesti.

- ◆ Konkreettinen toimi on päihteidenkäytön rangaistavuudesta luopuminen. Näin päihteitä käyttävän henkilön ei tarvitse pelätä rangaistusta tai rikolliseksi leimaantumista esimerkiksi tilanteessa, jossa hänen tulisi hakea apua itselleen tai saattaa läheisensä avun piiriin.⁹⁹

Päihteitä käyttävien ihmisten yhdenvertaisuuden lisääminen muihin palveluihin pääsyssä.

- ◆ Päihteitä käyttävät ihmiset ovat kokeneet ennakkoluuloja muiden palveluiden kuin päihdepalveluiden piirissä. Myös he kuitenkin tarvitsevat, ja heillä on oikeus saada palveluita,

98 Päihteidenkäytön ja riippuvuuksien kohtaamisen taitojen vahvistamisesta sosiaali- ja terveysalalla kirjoitetaan myös uusimmassa Päihde- ja riippuvuusstrategiassa. Kotovirta ym. 2021, 14.

99 THL:n tutkimusprofessori Pekka Hakkarainen ja THL:n ohjelmajohtaja Tuukka Tammi toteavat: "Huumeiden käytön puheeksi otto erilaisissa palveluissa, esimerkiksi terveydenhuollossa, olisi luontevampaa kummallekin osapuolelle, kun käytöllä ei olisi enää rikollisuuden leimaa. Se edistäisi myös ongelmakäyttäjien hoitoon hakeutumista ja ohjausta." Hakkarainen & Tammi 2018.

kuten terveystalvveluita, päihdeongelmasta riippumatta. Päihdeongelmaan haettu apu ei saa tarkoittaa sitä, että asiakkaalta evätään muita hänen tarvitsemiaan palveluita.

Anonyymit palvelut ja asiakkaan yksityisyyden turvaaminen.

- ◆ Päihdeongelmaan avun hakeminen – aivan kuten kaikki avun hakeminen – on asiakkaan yksityisasia. Erityisesti tilojen suunnittelussa on otettava tämä huomioon.

3 Mielenterveyspalveluiden ja neuropsykiatrisen hoidon takaaminen ihmiselle, jolla on päihdeongelma

Mielenterveyshoitoa täytyy olla mahdollista saada silloinkin, kun päihdeongelmaa ei vielä ole ratkaistu. Päihdeongelma ei saa olla este diagnoosin ja hoidon saamiselle mielenterveyden häiriöön tai neuropsykiatrisiin oireisiin.¹⁰⁰

Päihdepalvelut eivät saa olla palvelu, johon nojaututaan, koska mielenterveyssektorilla tai neuropsykiatrialla on liian pitkät jonot.

4 Avun saaminen ihmisen omassa arjen ympäristöissä

Monipuolista päihdehuoltoa saataville arjen ympäristöihin, kuten koulu-, oppilaitos- ja opiskelijaterveydenhuoltoon sekä työterveyteen.

Päihdepalvelut voivat olla asiakkaalle vaikeasti hahmotettavia, jolloin niihin hakeutuminen ja palvelusta toiseen siirtyminen voi estyä. Osa päihdepalveluista voidaan tarjota ihmiselle jo valmiiksi tutuissa palveluissa, jolloin väistetään tämä ongelma.

5 Tiedonvälityksen vahvistaminen eri toimijoiden välillä asiakasta leimaamatta

Osa pitkäjänteisyyttä ja yksilön kokonaisvaltaista kohtaamista on hyvä tiedonvälitys eri toimijoiden välillä.

- ◆ Sujuva tiedonkulku tärkeä ottaa huomioon sote-uudistuksessa.

---

100 Ks. myös esim. Määttä & Piironen 2022, 23–24.

- ◆ Sosiaalihuollon ja terveydenhuollon yhteisen Kanta-palvelun kehittäminen on suositeltavaa erityisesti, kun päihdepalvelut toimivat terveys- ja sosiaalipalveluiden rajapinnassa.¹⁰¹ Tiedonvälittymistä kehitettäessä on otettava huomioon asiakkaiden toisinaan aiheellinen pelko tulla leimatuksi mm. rajaamalla välitettävä tieto vain hoidon kannalta välttämättömään sekä vahvistamalla kaikkien tiedon käyttäjien päihdeosaamista.
- ◆ Kolmannen sektorin ja täydentävien palveluiden huomioon ottaminen tiedonvälityksessä.¹⁰²

Samalla hyvin oleellista on, että tiedonvälityksen vahvistaminen vaatii sekä päihdeosaamisen lisäämistä eri yhteiskunnan sektoreilla että häpeän ja leimaamisen vähentämistä. Parempi tiedon kulku ei saa olla vahingollista asiakkaalle itselleen.

6 Asiakkaiden kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaaminen

Päihdeongelma ei synny tyhjiössä, vaan kiinnittyy ihmisen kokonaistilanteeseen.

- ◆ Tärkeää on panostaa ennaltaehkäisevään päihdetyöhön.
- ◆ Kiinnitettävä huomiota, että erityisesti lasten, nuorten ja perheiden palvelut olisivat kautta linjan toimivia ja riittävän resursoituja. Tällä hetkellä erityisesti koronan tuottama hyvinvointivaje vaatii myös korjaavia toimenpiteitä.
- ◆ Asiakkaiden ja heidän läheistensä toimintakyvyn ja elämänlaadun vahvistaminen pidetään vahvasti mukana päihdehoidon tavoitteissa WHO:n ja YK:n huumehoidon standardien mukaisesti¹⁰³.

7 Asiakasryhmien oman äänen huomioon ottaminen palveluissa ja palveluiden suunnittelussa

Päihdepalvelujen työntekijöillä on oltava tietotaitoa:

- A. Päihdekohtaisista kulttuureista.
- B. Juuri kyseisessä päihdepalvelussa kohdattavien asiakkaiden elämänkaaren vaiheesta (lapsuus, nuoruus, nuori aikuisuus, keski-ikä, vanhuus) ja näihin keskimäärin liittyvistä elämänvaiheista ja elämäntilanteista.

101 Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisen rekisterin rakentamisen ja ylläpitämisen tarpeesta ovat kirjoittaneet myös muut tutkijat. Ks. esim. Kaukonen ja Kuussaari (toim.) 2021, 108.

102 Järjestökentän tärkeä työpanos sekä mm. kokemusasiiantuntijoiden merkitys huomioidaan myös esim. uudessa Päihde- ja riippuvuusstrategiassa. Kotovirta ym. 2021, 15–16.

103 World Health Organization and United Nations Office on Drugs and Crime 2020, 7.

Nämä tulee ottaa huomioon, kun suunnitellaan myös ohjattua vertaistoimintaa. Henkilön ikä ja kokemustausta on hyvä ottaa huomioon erityisesti niiden päihdepalvelujen järjestelyissä, joissa asiakkaat viettävät aikaa samassa tilassa toistensa kanssa, kuten laitospalveluissa katkaisuhoidossa. Vertaistuki on onnistuessaan vaikuttavaa ja asiakkaille mieleistä.

8 Palvelujen pysyvyyden ja pitkäjänteisyyden turvaaminen asiakkaan voimavaroista riippumatta

Asiakkuuden pitkäjänteisyys

- ◆ Asiakkuuden pitkäjänteisyys on tärkeä tavoite päihdepalveluiden toiminnan suunnittelussa.
- ◆ Maksusitoumukset ja näin ollen hoito- ja kuntoutusjaksot tarpeeksi pitkiksi.
- ◆ Palvelupolun koordinoitu seuraaminen ja mahdollisuus pitkäaikaiseen asiakkuuteen ja mahdollisuus tarvittaessa palata samaan aiempaan päihdepalveluun. Ongelmana tällä hetkellä asiakkuuksien herkkä katkeaminen, mutta myös toisistaan irrallisiksi jäävien palvelujen ketjuuntuminen. Kaikilla päihdehuollon asiakkailla ei ole omaa sosiaalityöntekijää, ja toisaalta kaikilla paikkakunnilla ostopalvelut eivät raportoi asiakkaistaan kunnalle.
- ◆ Palveluiden välisiin nivelvaiheisiin huomion kiinnittäminen.
- ◆ Erityisesti laitospalveluisten katkaisuhoidon jälkeen osalla paikkakuntia puuttuu täysin tukipalvelut.
- ◆ Päihdepalveluiden pitkäjänteisyyden turvaaminen eli asiakkuuden jatkaminen silloinkin, kun asiakas ei pysty itse aktiivisesti ylläpitämään sitä, esimerkiksi retkahduksen, mielenterveyden ongelmien tai neuropsykiatristen vaikeuksien tähden.
- ◆ Kynnystä takaisin hoitoon olisi tarpeen madaltaa.
- ◆ Palveluntarjoajien tulisi tehdä tiivistä yhteistyötä siten, että kokonaiskuva asiakkaan palvelupolusta ja tämän aiemmin saaduista palveluista olisi selvillä.
- ◆ Päihdepalvelujen saaminen ei saa jäädä asiakkaan oman aktiivisuuden varaan.

Rakenteellinen pitkäjänteisyys ja tunnettuus

- ◆ Pitkäjänteisyys ja tunnettuus tukevat palvelun työntekijöitä ja palveluihin hakeutumista.
- ◆ Suuri osa päihdepalveluista on kunnan ostopalveluja. Vie aikaa, että sekä asiakkaat että kunnan työntekijät ja jopa kunnan muiden päihdepalvelujen ja matalan kynnyksen palveluiden työntekijät oppivat tuntemaan uudet palveluntarjoajat.
- ◆ Päihdepalvelun yleinen tunnettuus voi toimia hoitoon hakeutumisen kannustimena.
- ◆ Ostopalvelujen kilpailutuksissa olisi tärkeä voida painottaa asiakassuhteiden jatkuvuutta.

- ◆ Asiakkaan kannalta on tärkeää, etteivät työntekijät vaihdu usein. Päihdeongelma on osa laajempaa kokonaisuutta, eikä auta, että koko vyyhtiä joutuu kuvaamaan alusta alkaen aina uudelle työntekijälle. Myös kokemukset kohdatuksi tulemisesta sekä luottamussuhteen muodostumisesta tärkeitä.
- ◆ Kokonaisuutta suunnitteleamalla voidaan mahdollistaa palveluketjujen parempi suunnittelu ja varautuminen päihdepalveluille tyypilliseen asiakasmäärien epätasaisuuteen ja hetkittäisiin suuriin asiakasmääriin.

9 Oikea-aikaisen avun saannin varmistaminen päihdeongelmiin¹⁰⁴

Akuuteissa tilanteissa keskusteluapua saatavilla ilman ajanvarausta.

Mahdollisuus palveluihin hakeutuessa saada arvio kokonaistilanteesta ja apua muihin tarvittaviin palveluihin hakeutumiseen. Erityisesti mahdollisuus päästä nopeasti katkaisu- tai vieroitushoitoon tarpeen vaatiessa.

10 Maantieteellisen yhdenvertaisuuden parantaminen

Maantieteellisen yhdenvertaisuuden kysymykset ovat tärkeitä. Tällä hetkellä paikkakuntien välillä on eroja niin palveluiden määrässä, laadussa kuin saatavuudessa.

Päihdepalveluihin pääsy olisi taattava myös suurten kaupunkien ulkopuolella ja maaseudulla asuville. Valtakunnallisten palveluiden tarjoaminen harvinaisempien hoitomuotojen kohdalla vahvistaa yhdenvertaisuutta.

Päihdeongelmasta toipumisen kannalta on tärkeää, että asiakkaalla on mahdollisuus vakaaseen ympäristöön, joka tukee toipumista.

¹⁰⁴ Myös vuoden 2021 Päihde- ja riippuvuusstrategiassa painotetaan palveluiden oikea-aikaisuuden tärkeyttä. Kotovirta ym. 2021, 10.

11 Asumispalveluiden kehittäminen

Asumispalveluihin pääsy on taattava tarpeen vaatiessa myös päihdeongelmien yhteydessä.

Asumispalveluita suunniteltaessa on otettava huomioon erilaiset päihdekulttuurit, kuntoutumisprosessin vaihe ja yksilölliset erot sekä ns. retkahdusten liittyminen osaksi päihdekuntoutumista. Päihteiden hallintaan saamista voi haitata asuminen rakennuksessa, jossa osalla asukkaista on päihteidenkäytön kanssa ongelmia.

12 Palveluiden laadun varmistaminen kaikissa päihdepalveluissa

Asiakashaastattelujen perusteella erityisesti laitosmuotoisen katkaisuhoidon ja vieroitushoidon sisältöön kiinnitettävä huomiota.

Erilaisia hoitomuotoja on tärkeää olla saatavilla. Erityisesti ensimmäiseen hoitoon hakeutuminen tapahtuu ihmisille eri ikävaiheissa, jolloin myös päihdeongelman kesto ja laajuus vaihtelevat. Yksilölliset valmiudet sekä erilaiset päihdekulttuurit on tärkeää ottaa huomioon hoitopaikan valinnassa ja hoitopolun suunnittelussa. On aina tärkeää tukea varhaista hoitoon hakeutumista. Erityisesti ensimmäistä kertaa hoitoon hakeutuvien olisi tärkeää saada omaan ikävaiheeseen soveltuvaa tukea ja ymmärrystä työntekijöiltä ja vertaisilta sekä kokea ammattilaisilla olevan vahvaa päihdeosaamista. Kenenkään hoitoon hakeutuneen ei tulisi joutua kokemaan, että hänen ongelmansa ei ole muihin verrattuna tai hoidon saamiseksi riittävän syvä.

Lähteet

- Aaltonen, Sanna, Päivi Berg & Salla Ikäheimo (2015) *Nuoret luukulla: Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 160. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- A-klinikkasäätiö (2020) [Perhetilanne, raha ja viiltely nousseet esiin korona-ajan teemoina neuvontapalvelussa](#) (2020) Uutinen. (Viitattu 17.12.2021.)
- Autio, Kirsti & Ruth Bamming (2018) *Yhteinen näky, yhteinen ymmärrys. Kuntien monialainen yhteistyö nuorten palvelujen kehittämisessä 2017*. Aluehallintovirastojen julkaisuja 56. Mikkeli: Itä-Suomen Aluehallintovirasto.
- Gretschel, Anu (2020) Lisäävätkö nuorisolain mukaiset monialaiset verkostot päätöksenteon moniäänisyyttä? Diskurssianalyttinen tarkastelu. *Nuorisotutkimus* 38 (3), 40–57.
- Gretschel, Anu & Eija Kauniskangas (2012) *Nuoret kuntapalveluja arvioimassa. Peruspalveluiden arvioinnin kehittämishankkeen 2009–2011 loppuraportti*. Helsinki: Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi.
- Gretschel, Anu & Sami Myllyniemi (2021) *Kuulummeko yhteiskuntaan? Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten käsityksiä tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista*. Helsinki: Kunnallisan alan kehittämissäätiö.
- Hakkarainen, Pekka, Karoliina Karjalainen & Mikko Salasuo (2020) Nuoret, entiset nuoret ja huumeet: Miten sukupolvi näkyy huumeiden käytössä ja huumemielipiteissä? *Yhteiskuntapolitiikka* 85 (5–6), 465–479.
- Hakkarainen, Pekka & Tuukka Tammi (2018) [Huumeiden käytön rangaistavuudesta tulisi luopua](#). *THL Blogi*. (Viitattu 17.12.2021.)
- Honkatukia, Päivi, Jenni Kallio, Miia Lähde & Jenni Mölkänen (2020) *Omana itsenä osa yhteiskuntaa. Itsenäistyvät nuoret aikuiset kansalaisina*. ALL-YOUTH-tutkimushanke ja Punainen Risti, Nuorten turvatalot. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Huhta, Helena (tulossa) *Changing Meanings of Ethnicity in the Everyday Life in Finnish Male Prisons*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.
- Härkönen, Janne, Kirsimarja Raitasalo, Tomi Lintonen & Pia Mäkelä (2021) Mitä tapahtui nuorten alkoholinkäytölle ja eri juomalajien kulutukselle vuoden 2018 lakiuudistuksen jälkeen? *Yhteiskuntapolitiikka* 86 (3), 251–262.
- Impinen, Antti (2021) Pähdehuollon huumeasiakkaat 2019. Puolet huumehoidon asiakkaista opioidikorvaushoidossa. *THL Tilastoraportti* 4. (Viitattu 10.12.2021.)

- Jurvansuu, Sari, Teemu Kaskela & Jouni Tourunen (2021) Kun kohtaamispaikka suljettiin. Kävijöiden ja työntekijöiden kokemuksia koronapoikkeustilan vaikutuksista. *Tietopuu: Katsauksia ja näkökulmia* 2, 1–11.
- Jurvansuu, Sari, Teemu Kaskela & Jouni Tourunen (2020) Lähipalveluista sähköisiin etäpalveluihin. Päihde- ja mielenterveysjärjestöjen työntekijöiden kokemuksia koronapoikkeustilan aikana. *Tietopuu: Katsauksia ja näkökulmia* 3, 1–11.
- Järvinen, Margaretha & Signe Ravn (2015) Explanations and expectations: Drug narratives among young cannabis users in treatment. *Sociol Health Illn* 37, 870–887.
- Karjalainen Karoliina, Pekka Hakkarainen & Mikko Salasuo (2019) Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet 2018. Tilastoraportti 2. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kaskela, Teemu, Sari Jurvansuu & Jouni Tourunen (2021) Biljardia pienellä porukalla – sitova ja yhdistävä sosiaalinen pääoma paikallisen A-killan toiminnassa. *Tietopuu: Katsauksia ja näkökulmia* 3, 1–18.
- Kataja, Kati, Sanna Väyrynen, Pekka Hakkarainen, Sanna Kailanto, Karoliina Karjalainen, Kristiina Kuussaari & Christoffer Tigerstedt (2016) Riskinotto, hallinta ja käyttäjäidentiteetit huumeiden sekakäytössä. Analyysi sekakäyttöepisoodeista. *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (1), 43–54.
- Kaukonen, Olavi & Kristiina Kuussaari (toim.) (2021) *Päihdepalveluiden yhteiskunnalliset haasteet*. Raportti 2. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kirvesniemi, Tiina & Jaana Poikolainen (2017) Hyppy uudelle levelille: Pelillisuus ja palvelumuotoilu nuorten osallisuuden tukemisessa. *Sosiaalipedagoginen Aikakauskirja* 18, 101–112.
- Kotovirta, Elina, Jaana Markkula, Mari Pajula, Meri Paavola, Reetta Honkanen & Ismo Tuominen (2021) *Päihde- ja riippuvuusstrategia. Yhteiset suuntaviivat vuoteen 2030*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 17. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Kuusikko-työryhmä (2021) *Kuuden suurimman kaupungin päihde- ja mielenterveyspalvelut ja kustannukset vuonna 2020*. Kuusikko-työryhmän julkaisusarja. Helsinki: Edita Prima.
- Kuusisto, Katja & Johanna Ranta (2020) Psykososiaalisen päihdetyön asema Suomessa 1900-luvulta nykypäivään. Teoksessa Johanna Moilanen, Johanna Annola & Mirja Satka (toim.) *Sosiaalityön käänteet*. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: SopHi 144, 112–140.
- [Käypä hoito -suositukset](#). (Viitattu 7.3.2022.)
- Laaksonen, Vilja (2012) Vuorovaikutustaidot ja lasten osallistuminen vertaisryhmässä. Katsaus monitieteiseen tutkimuskirjallisuuteen. *Nuorisotutkimus* 30 (1), 3–19.
- Lawrence, David, Kirsten J. Hancock & Stephen Kisely (2013) The gap in life expectancy from preventable physical illness in psychiatric patients in Western Australia: Retrospective analysis of population based registers. *BMJ* 346.

- Lumme, Sonja, Kristiina Manderbacka & Ilmo Keskimäki (2014) Amenable mortality in patients with severe mental disorders increased in 1996–2010 in Finland. *European Journal of Public Health* 24 (2).
- [Mental Health Bulletin: Annual report from MHMDS returns – England, 2011–12, further analysis and organisation-level data](#) (2013).
- Mikkonen, Irja (2011) Vertaistuki osana sosiaalista vahvistamista. Teoksessa Pia Lundbom & Jatta Herranen (toim.) *Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä*. Sarja C. Oppimateriaaleja 26. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu – HUMAK.
- Moilanen, Tanja, Matti Airaksinen & Mari Kangasniemi (2021) Varhainen puuttuminen nuorten rikoksiin ja hyvinvointiin liittyviin ongelmiin: kyselytutkimus monialaista yhteistyötä tekeville ammattilaisille. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 58 (3), 3–15.
- de Mooij, Liselotte D., Martijn Kikkert, Jan Theunissen, Aartjan T.F. Beekman, Lieuwe de Haan, Pim W.R.A. Duurkoop, Henricus L. Van & Jack J.M. Dekker (2019) Dying Too Soon: Excess Mortality in Severe Mental Illness. *Frontiers in Psychiatry* 10, 855, 1–10.
- Määttä, Mirja & Miikka Piironen (2022) *Etsivän nuorisotyön ja työpajatoiminnan anti ja näkymät kunnan monialaisessa yhteistyössä*. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. Mikkeli.
- [Nuorisolaki 1286/2016](#) (2016). (Viitattu 21.12.2021.)
- Paananen, Reija, Anne Surakka, Sakari Kainulainen, Tiina Ristikari & Mika Gissler (2019) Nuorten aikuisten syrjäytymiseen liittyvät tekijät ja sosiaali- ja terveyspalveluiden ajoittuminen. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 56, 114–128.
- Pajamäki, Tatjana & Anna-Maija Okker (2018) ”Pitäis jaksaa, uskaltaa luottaa ja odottaa” – nuorten kokemuksia palveluista. Teoksessa Mika Gissler, Marjatta Kekkonen & Päivi Känkänen (toim.) *Nuoret palveluiden pauloissa – Nuorten elinolot -vuosikirja 2018*. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto & Valtion nuorisoneuvosto, 70–81.
- Partanen, Airi, Juha Moring, Viveca Bergman, Jouko Karjalainen, Minna Kesänen, Jaana Markkula, Mauri Marttunen, Saini Mustalampi, Esa Nordling, Timo Partonen, Päivi Santalahti, Pia Solin, Tytti Tuulos & Sanna Wuorio (toim.) (2015) [Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009–2015. Miten tästä eteenpäin?](#) Työpaperi 20. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.
- Peltola, Marja & Jenni Moisio (2017) *Ääniä ja äänettömyyttä palvelukentillä. Katsaus lasten ja nuorten palvelukokemuksia koskevaan tietoon*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisu 112. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- PEPA (2019) [Aluehallintovirastojen peruspalvelujen saatavuuden arviointi](#). (Viitattu 17.12.2021.)
- Perälä, Riikka & Anna Leppo (2022) Turha kärsimys. Päihteisiin liittyvät institutionaaliset ongelmatilanteet eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuisissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 87 (1), 45–55.

- Perälä, Marja-Leena, Outi Kanste, Nina Halme, Tuuli Pitkänen, Kristiina Kuussaari, Airi Partanen & Sirpa Nykänen (2014) *Vanhempi päihdepalveluissa – tuki, osallisuus ja yhteistoiminta*. Raportti 21. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Pitkänen, Tuuli (2006) *Alcohol drinking behavior and its developmental antecedents*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research, 293, University of Jyväskylä.
- Pitkänen, Tuuli (2010) Päihteiden käyttö aikuisiässä. Teoksessa *Keski-ikä elämänvaiheena* (toim. Lea Pulkkinen & Katja Kokko). Jyväskylän yliopisto, 56–65. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-3894-9>
- Pitkänen, Tuuli (2019) Yhteisö hoitaa ihmistä kokonaisuutena. *Tiimi 3*, 26–27.
- Pitkänen, Tuuli & Teemu Kaskela (2012) Raskaana olevien pakkohoito: laitoshoidossa olevien vanhempien mielipiteitä. Teoksessa Jarmo Heinonen (toim.) *Kuin kala verkossa: Ihminen ja alkoholi*. Espoo: Prometheus kustannus, 30–37.
- Pitkänen, Tuuli, Teemu Kaskela & Jouni Tourunen (2017) *Päihdehoidon asiakaskunta ja päihdeongelmaan liittyvä ennenaikaisen kuoleman riski: Hoito- ja rekisteritietoihin perustuva seurantatutkimus*. Helsinki: A-klinikkasäätiö.
- Pitkänen, Tuuli, Teemu Kaskela, Sasu Tyni & Jouni Tourunen (2016) *Päihdehoitoon hakeutuneiden rikollisuus: Rekisteri- ja hoitotietoihin perustuva seurantatutkimus vankeusrangaistukseen tuomituista päihdehoidon asiakkaista*. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2016.
- Pitkänen Tuuli, Jussi Perälä & Tuukka Tammi (2016) [Huumeiden käyttäjiä on monenlaisia: kahdensadan helsinkiläisen huumeiden aktiivikäyttäjän elämäntilanne ja päihteiden käyttö](#). *Tietopuu: Tutkimussarja 1*: 1–10.
- Pitkänen, Tuuli & Jouni Tourunen (2017) Digipalvelut eivät tavoita päihdehoidon asiakaskuntaa. *Tiimi 3*, 22–23.
- Poikonen, Heidi (2018) *Peruspalveluiden saavutettavuus ja oikeusturva päihdehuollossa*. Helsinki: Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry.
- Poikonen, Heidi & Taru Kekoni (2019) Asiakkaan oikeudet ja niihin vaikuttavat tekijät päihdehuollossa. Teoksessa Aini Pehkonen, Taru Kekoni & Katja Kuusisto (toim.) *Oikeus päihdehuoltoon*. Tampere: Vastapaino.
- Psykiatrinen luokituskäsikirja. Suomalaisen tautiluokitus ICD-10:n psykiatriaan liittyvät diagnoosit* (2012) Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2. painos. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Päihdepalvelut](#), Sosiaali- ja terveysministeriö. (Viitattu 21.12.2021.)
- Rissanen, Päivi & Sari Jurvansuu (2019) ”Haluan olla hyödyllinen ja aktiivinen yhteisön ja yhteiskunnan jäsen”. Vertais- ja kokemusasiantuntijatoiminnan suhde mielenterveys- ja päihdekuntoutujien hyvinvointiin. *Tietopuu: Tutkimussarja 1*, 1–20.

- Rönkä, Sanna, Henrikki Brummer-Korvenkontio, Teemu Gunnar, Pekka Hakkarainen, Sanna Kailanto, Karoliina Karjalainen, Pirkko Kriikku, Kristiina Kuussaari & Airi Partanen (2020) Katsaus ajankohtaiseen huumeilanteeseen. Huumeiden käyttö ja haitat ovat kasvaneet 2000-luvulla merkittävästi. *Tutkimuksesta tiiviisti* 33. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Simonen, Jenni (2007) Nuorten juomisen sosiaalisuuden lajit. Teoksessa Christoffer Tigerstedt (toim.) *Nuoret ja alkoholi*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 75. Helsinki: Alkoholi- ja huumeutkijain seura & Nuorisotutkimusseura.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2017) [Sosiaalihuoltolain soveltamisopas](#). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:5. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. (Viitattu 4.2.2022.)
- [Sosiaali- ja terveysministeriön asetus opioidiriippuvaisten vieroitus- ja korvaushoidosta eräillä lääkkeillä](#), 33/2008. (2008) (Viitattu 7.3.2022.)
- Sotesanastot, palvelupolku 2021. [Sote-sanastot: Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamisen keskeiset käsitteet](#): Palvelupolku. 1.11.2021. (Viitattu 28.1.2022.)
- Suvisaari Jaana, Saana Eskelinen, Jaakko Keinänen, Ahlgren, Aulikki Rimpiläinen & Satu Viertiö (2019) [Vakaviin mielenterveyshäiriöihin sairastuneiden fyysisten terveysongelmien riskitekijät](#). *Tutkimuksesta tiiviisti* 42. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. (Viitattu 28.1.2022.)
- [The Connor-Davidson Resilience Scale](#). (Viitattu 7.3.2022.)
- Toikko, Timo (2012) *Sosiaalipalveluiden kehityssuunnat*. Tampere: Tampere University Press.
- Tourunen, Jouni & Tuuli Pitkänen (2010) Opioidiriippuvaisten korvaushoito ja syrjäytymisen ehkäisy. Teoksessa Terhi Laine, Susanna Hyväri & Päivi Vuokila-Oikkonen (toim.) *Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla*. Helsinki: Tammi. 147–168.
- Tourunen, Jouni & Tanja Vahter, Suvi Jokelainen & Tuuli Pitkänen (2022) [Työntekijöiden näemyksiä opioidiriippuvuuden korvaushoitolääkkeen valintaan ja apteekkijakeluun siirtymiseen vaikuttavista tekijöistä](#). *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 59 (1).
- Törmä, Sinikka (2009) *Kynnyskysymyksiä. Huono-osaisimmat huumeiden käyttäjät ja matala kynnys*. Väitöskirja. Hämeenlinna: Sosiaalikehitys Oy.
- Ugelvik, Thomas (2014) Prison Ethnography as Lived Experience: Notes from the Diaries of a Beginner let Loose in Oslo Prison. *Qualitative Inquiry* 20 (4), 471–480.
- Wahlbeck, Kristian, Outi Hietala, Lauri Kuosmanen, David McDaid, Juha Mikkonen, Johannes Parkkonen, Kaarina Reini, Samuel Salovuori & Jouni Tourunen (2018) *Toimivat mielenterveys- ja päihdepalvelut*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 89. Helsinki: Valtioneuvosto.
- Wahlbeck, Kristian, Jeanette Westman, Merete Nordentoft, Mika Gissler & Thomas Munk Laursen (2011) Outcomes of Nordic mental health systems. Life expectancy of patients with mental

7. Asumismuoto viimeisen kuukauden aikana

Vakinainen asunto / Tilapäinen asunto / Asunnoton / Pitkäaikainen laitoshoido /

Muu, mikä: _____ / En halua kertoa

8. Asutko vakituisesti toisen aikuisen kanssa?

Kyllä, puolison/puolisoiden

Kyllä, sukulaisen/sukulaisten kanssa

Kyllä, ystävän/ystävien

Ei, yksin

Jokin muu, mikä: _____

En halua kertoa

9. Asutko alle 18-vuotiaiden lasten kanssa?

Kyllä / Osittain / Ei / En halua kertoa

10. Onko sinulla lapsia?

Kyllä, nuorin alle kouluikäinen / Kyllä, nuorin 7–17-vuotias / Ei / En halua kertoa

11. Koulutustaso (ylin loppuun suoritettu)

Peruskoulu kesken / Peruskoulu / Keskiaste (lukio, ammattikoulu) /

Korkea-aste (amk, yliopisto) / En halua kertoa

12. Työssäolo/ työvoiman ulkopuolella olo

Säännöllinen työ (mahdollinen sairausloma)

Satunnainen työ (mm. sesonkityö)

Tuettu työtoiminta tms.

Työtön työnhakija

Opiskelija

Kotiäiti/-isä

Eläkkeellä

Muutoin työvoiman ulkopuolella

Muu, mikä: _____

En halua kertoa

13. Onko sinulla ollut päihteettömiä kuukausia viimeisen vuoden aikana (montako)?

_____

14. Resilienssikysely CD-risc10

Kansainvälisessä tutkimuskäytössä oleva kymmenen kysymyksen sarja, jossa pyydetään valitsemaan vastausvaihtoehto, joka parhaiten kuvaa omaa tilannetta viimeksi kuluneen kuukauden aikana. Jos jokin väittämä ei ole ajankohtainen, vastaa sen mukaisesti, kuinka arvelet tuntevasi. Kysymyssarjan käyttöön on hankittu lupa, mutta kysymyssarjan julkaisemiseen lupaa ei ole. Lisätietoja <http://www.connordavidson-resiliencescale.com>